

Hieronim Eug. Wyczawski

"Studia historyczne", red. Mieczysław
Żywczyński, Zygmunt Zieliński,
Lublin 1968 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 7/1, 334-337

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

obiektywizm, każdy psycholog ma własną psychologię. Analiza psycho-terapeutyczna zwraca uwagę na istniejącą tu tajemnicę, a człowieka skłania do oddania siebie samego tej tajemnicy. Konieczny do tego jednak jest skok w świat wiary.

W ten sposób psychologia zbliża się do teologii. Ta ostatnia jest też oddaniem człowieka tajemnicy. Teologię autor definiuje jako hermeneutykę wiary, albo poruszenie myśli ludzkiej przez Jezusa Chrystusa. Na tej drodze można dojść do pewnej obiektywizacji teologii.

Referaty nie noszą charakteru prac wykonanych, dopowiadających do końca wszystko, co na dany temat można powiedzieć. Są to raczej szkielety narzucające pewne problemy, które domagają się rozwiązania. W każdym razie pozwalają one odczuć, jak bogata i złożona problematyka kryje się za prostym pozornie zjawiskiem mowy ludzkiej. Problematyka ta jednak musi być podjęta, jeżeli chce się zrozumieć głębiej co to znaczy, że dwóch ludzi mówi do siebie a tymbardziej co oznacza fakt, że Bóg mówi do człowieka.

Ks. Stefan Moysa S.J.

Studia historyczne. Pod redakcją ks. Mieczysława Żywczyńskiego i ks. Zygmunta Zielińskiego. Rozprawy Wydziału Historyczno-Filologicznego Towarzystwa Naukowego KUL 34. Lublin 1968, t. 1, s. 314+ + 2 nlb., t. 2, s. 387 + 1 nlb.

Autorzy rozpraw, zamieszczonych w wyżej wymienionych „Studiach”, wdzięczni są niewątpliwie zarówno inicjatorowi omawianego wydawnictwa a swemu profesorowi ks. Mieczysławowi Żywczyńskiemu, jak i wydawcy „Studiów” Towarzystwu Naukowemu KUL, za opublikowanie ich prac. Nie zawsze bowiem łatwo przychodzi początkującym autorom znaleźć wydawcę swych prac doktorskich, zwłaszcza obszerniejszych. Z drugiej strony zapoczątkowanie osobnego wydawnictwa dla publikowania rozpraw doktorskich jest wyrazem wielkiej troski ze strony Redaktora i Wydawcy o młodych naukowców. Chodzi tu chyba nie tylko o ułatwienie początkującym autorom naukowego startu, ale również o zwrócenie uwagi na nowe talenty.

Napisanie przez jednego autora fachowej recenzji 7-miu, o różnej problematyce, rozpraw, jest trudne. Aby bowiem recenzja poszczególnych prac mogła odpowiadać wymogom nauki, tzn. aby potrafiła uzupełnić i ewentualnie skorygować sądy ich autorów, należałoby albo znaleźć badacza, prowadzącego własne studia we wszystkich 7-miu dziedzinach, co praktycznie jest niemożliwe, albo postarać się o omówienie kolejnych rozpraw przez różnych specjalistów. Nim to nastąpi, pragnę dać o nich na razie krótką informację, sprowadzając swoje uwagi do ram notatki bibliograficznej. Idzie mi bowiem o poinformowanie naszych Czytelników o pożytecznym bardzo wydawnictwie.

Omawiane „Studia” wyszły w dwóch tomach, z których pierwszy obejmuje 4, drugi 3 rozprawy. Pierwsza z rzędu praca, napisana przez ks. Jana Związka, została poświęcona słynnemu kaznodziei paulińskiemu z XVI w. Mikołajowi z Wilkowiecka (+ 1601) i nosi tytuł: *Mikołaj z Wilkowiecka i jego działalność kaznodziejsko-literacka* (t. 1, s. 9 — 106). Rozprawa składa się ze wstępu, 5-ciu rozdziałów, zakończenia, wykazu bibliografii i francuskiego résumé. W rozdz. 1-szym omówił autor literaturę homiletyczną, jaką mieli do dyspozycji kaznodzieje 2-giej połowy

XVI w., wyodrębniając prace dawniejsze od powstałych w XVI w. Rozdz. 2-gi poświęcił autor biografii Mikołaja z Wilkowiecka i jego twórczości literackiej. W rozdz. 3-cim przeprowadził szczegółową analizę „*Kazań niedzielnych*” Mikołaja według następującego porządku: Język, rodzaj, tematyka, schemat, argumentacja, motywy literackie, warsztat piśmiarski. W rozdz. 4-tym zostały opracowane zagadnienia dogmatyczne i moralne w „*Kazaniach*” Mikołaja, a w rozdz. 5-tym problemy społeczne.

Należy pokreślić, że autor podał po raz pierwszy w swej pracy szerszy zarys biograficzny Mikołaja z Wilkowiecka i pierwszy wy dobył wartości, zawarte w jego kazaniach. Szczególnie cenny jest źródłowy załącznik na s. 97—99, sporządzony przez samego Mikołaja, a obejmujący zestawienie autorów, z których korzystał. Z rejestru tego możemy poznać, z jakich źródeł czerpał swą erudycję kaznodzieje XVI w.

Rozprawa ks. Stanisława Bońkowskiego dotyczy zagadnień genealogicznych i rodzinnego środowiska św. Stanisława Kostki. Nosi tytuł *Rodzina św. Stanisława Kostki* (t. I, s. 107 — 161). Rozprawa nie ma właściwego wstępu i brak jej zakończenia. Została podzielona na 4 rozdziały. W rozdz. 1-szym zajął się autor zestawieniem ascendentów św. Stanisława po mieczu oraz takimże samym wywodem o rodzinie jego matki Małgorzaty z Kryskich. Rozdz. 2-gi został poświęcony najbliższemu otoczeniu młodego Kostki. Mówi w nim autor pobieżnie o obyczajowości na Mazowszu w XVI w. i szerzej o domu rodzinnym św. Stanisława. W rozdz. 3-cim pisze o starszym bracie św. Stanisława Pawle i wreszcie w rozdz. 4-tym o wczesnej młodości św. Stanisława. Pracę zamyka *résumé* w języku francuskim. — Dysertacja ks. Bońkowskiego, niewątpliwie cenna, zyskałaby na wartości, gdyby autor pogłębił swe studia w zakresie genealogii i heraldyki. Z pracy nie wynika, że autor zna kapitalne dzieło Włodzimierza Dworzaczka „*Genealogia*” (Warszawa 1959). Nie widział też chyba tegoż uczonego tablic genealogicznych, z których 127 poświęcona jest właśnie Kostkom h. Dąbrowa.

Następna praca pt. *Kardynał Jerzy Radziwiłł (1556 — 1600)* jest pióra o. Antoniego Bazieliucha CSSR (t. 1, s. 163 — 265). Z pięknej rozprawy o Radziwiłłach podał autor tylko zagadnienia wybrane, mianowicie po krótkim zarysie życia i działalności kardynała (rozdz. 1) przedstawił problem jego przeniesienia z biskupstwa wileńskiego na krakowskie (rozdz. 2), następnie jego prace reformatorskie w diecezji krakowskiej (rozdz. 3), działalność wizytacyjną (rozdz. 4), wreszcie dotychczasowe o nim opinie i charakterystykę własną osoby kardynała (rozdz. 5). Praca została poprzedzona szerokim omówieniem dotychczasowego stanu badań nad życiem Radziwiłła oraz przeglądem źródeł rękopiśmiennych. Zamyka rozprawę streszczenie w języku niemieckim.

Rozprawa ks. Mariana Aleksandrowicza pt. *Seminarium duchowne w Gnieźnie w latach 1602 — 1718* (t. 1, s. 267 — 316) przedstawia początkowe dzieje wymienionego zakładu. Jest to okres najtrudniejszy do opracowania z braku liczniejszych źródeł. Dalsze okresy historii gnieźnieńskiego seminarium, czekające na swego historyka, to lata 1718 — 1835, gdy zakład pozostawał pod zarządem misjonarzy św. Wincentego, i okres od r. 1835 — 1953, gdy zakład był częścią seminarium poznańskiego (z powodu unii personalnej obu archidiecezji).

Po omówieniu źródeł przedstawił autor stosunek kapituły katedralnej do seminarium gnieźnieńskiego, następnie poruszył sprawę nauki w tym zakładzie i wreszcie omówił uposażenie seminarium, dzieląc historię tego problemu na 3 okresy z datami przełomowymi 1622 i 1654. Ta ostatnia sprawa została opracowana najdokładniej, natomiast najmniej potrafił

autor powiedzieć na temat programu, zakresu i toku studiów w seminarium. Zależny był bowiem od bardzo nierównomiernej porcji źródeł odnośnie obu problemów, jakie zachowały się z tych czasów.

Obszerna rozprawa ks. Zygmunta Zielińskiego pt. *Wykonanie ustawy sejmu pruskiego z 11 V 1873 r. o kształceniu i zatrudnieniu duchowieństwa na terenie archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej 1873 — 1887 r.* (t. 2, s. 7 — 172) dotyczy mało dotąd zbadanego kulturkampfu na ziemiach polskich. Praca składa się ze wstępu i 4 rozdziałów. W rozdz. 1-szym omówił autor ustawę z 11 V 1873 r. Rozdz. 2-gi traktuje o stosowaniu wspomnianej ustawy w zakresie kształcenia i wychowania duchowieństwa w seminariach diecezjalnych w Gnieźnie i w Poznaniu, dalej o tejże ustawie w odniesieniu do kleryków kształcących się w uniwersytetach zagranicznych, wreszcie o przepisanych przez nią egzaminach państwowych dla kandydatów do stanu duchownego. W rozdz. 3-cim jest mowa o walce o wprowadzenie w życie rządowej ustawy o obsadzaniu stanowisk kościelnych, a mianowicie o „nieprawnym” obsadzaniu stanowisk duchownych w r. 1873, o karach państwowych względem arcybpa Ledóchowskiego i wobec księży wprowadzonych na urzędy wbrew prawom majowym, dalej o poparciu Ledóchowskiego przez duchowieństwo w jego negatywnym stanowisku wobec praw majowych, następnie o uwięzieniu i depozycji ze stanowiska Ledóchowskiego, o stosunku obu kapituł katedralnych w sprawie wyboru wikariusza kapitulnego, wreszcie o komisarycznym zarządzie państwowym majątków menzy arcybiskupiej i próbach obsadzenia przez władze rządowe stanowisk kościelnych. W rozdz. 4-tym przedstawił autor skutki przepisów ustawy majowej dla duszpasterstwa parafialnego: wzrost parafii bez proboszczów, sankcje karne wobec księży działających wbrew ustawie z 4 i 21 V 1874 r., obsługa parafii wakujących przez proboszczów sąsiednich parafii, działalność tzw. księży misjonarzy w parafiach wakujących postępowanie rządu wobec wikariuszy w parafiach osieroconych, stopniowa zmiana ustawodawstwa kulturalnego w latach 1880 — 1883. W zakończeniu starał się autor podsumować wyniki swej rozprawy. Dał też niemieckie jej streszczenie. Rozprawa ks. Zielińskiego zasługuje na szczególną uwagę.

Dalsza z kolei rozprawa Marii Rygielskiej nosi tytuł *Powstanie i początkowy rozwój zgromadzenia Sióstr Mniejszych od Niepokal. Serca Marii* (t. 2, s. 173 — 250). Zgromadzenie to założył kapucyn Honorat Koźmiński przy współudziale Anieli Godeckiej. Oprócz wstępu i zakończenia, wykazu źródeł i opracowań oraz niemieckiego streszczenia zasadnicza treść pracy dzieli się na 4 rozdziały. W rozdz. 1-szym zostało omówione tło społeczno-religijne w latach 80-tych XIX w., tzn. w okresie powstania zgromadzenia. Rozdz. 2-gi mówi o założycielu i współzałożycielce, rozdz. 3-ci o organizacji zgromadzenia, rozdz. 4-ty o jego działalności. Praca Marii Rygielskiej z tego względu jest cenna, że przedstawia historię mało dotąd znanego zgromadzenia zakonnego. W ujęciu na ogół krytyczna i bezstronna, za bardzo wszakże podkreśla rolę zgromadzenia SS. Mniejszych w polskim Kościele.

Ostatnia rozprawa pióra ks. Kazimierza Śmigła pt. *Walka władz hitlerowskich z katolickim kultem religijnym na terenie archidiecezji gnieźnieńskiej w latach 1939 — 1945* (t. 2, s. 251 — 388) jest ważnym przyczynkiem do najnowszej historii Kościoła w Polsce. Po półstronicowym wstępie mówi autor w rozdz. 1-szym o sytuacji i stanie prawnym Kościoła katolickiego na terenie archidiecezji gnieźnieńskiej, a w rozdz. 2-gim o przebiegu zamykania kościołów. Rozdz. 3-ci poświęcono przedstawieniu zniszczeń i grabieży kościołów, cmentarzy i figur przydrożnych,

rozd. 4-ty dokonywanym profanacją, rozdz. 5-ty restrykcjom językowym w kulcie religijnym, rozdz. 6-ty rozdziałowi narodowościowemu w tymże kulcie. W rozdz. 7-mym przedstawił autor ograniczenia w zakresie odprawiania nabożeństw i udzielania sakramentów. Do pracy dołączono wykaz źródeł i opracowań oraz streszczenie w języku niemieckim.

Jak widać, wszystkie przedstawione rozprawy dotyczą zagadnień ciekawych i jak dotąd nieopracowanych, stąd ich wkład do nauki historycznej jest niewątpliwy. Szkoda, że żaden z obu tomów nie został zaopatrzonej w indeksy. Należy zaznaczyć, że niejednolicie potraktowano poszczególne prace pod względem wydawniczym. Jedne posiadają poza przypisami bibliografię załącznikową, dokumentacja innych została ograniczona wyłącznie do przypisów. Jedynie dzielą się na rozdziały, podział drugich został zaszyfrowany tylko kolejnymi cyframi. Są to oczywiście drobiazgi i nie pomniejszają bynajmniej wartości naukowej samych rozpraw.

Ks. Hieronim Eug. Wyczawski

Wykaz czasopism teologicznych i filozoficznych w bibliotekach polskich. Wyd. 2 popr. i uzupełn. Warszawa 1968. Instytut Tomistyczny, s. VI + 433 (powiel.).

Instytut Tomistyczny w Warszawie ogłosił w 1958 r. wykaz czasopism teologicznych, mieszczących się w polskich bibliotekach. Obecnie prezentuje polskiej nauce teologicznej drugie wydanie tej publikacji, poprawione i rozszerzone.

Nie trzeba podkreślać, że wydawnictwo to jest ogromnie pożyteczne ze względu na swój informacyjny i usługowy charakter. Wystarczy powiedzieć, że przed publikacją „Wykazu” badacz był skazany na uciążliwą kwerendę po bibliotekach za interesującymi go czasopismami, szczególnie zagranicznymi. Wprawdzie nie objęto „Wykazem” wszystkich polskich bibliotek, lecz tylko 65 ważniejszych, ale już i w tym zasięgu oddaje omawiany informator duże usługi. Istnieje bowiem małe prawdopodobieństwo, aby pozostałe biblioteki wzbogaciły wydatnie sporządzony „Wykaz”.

Przebadano biblioteki Seminariów Duchownych: Częstochowskiego w Krakowie, w Gdańsku, Gnieźnie, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Nysie, Olsztynie, Pelplinie, Przemyślu, Sandomierzu, Tarnowie, Warszawie, Włocławku. Nie uwzględniono bibliotek Seminariów: w Białymstoku, Drohiczynie, Gorzowie, katowickiego w Krakowie, w Łomży, Płocku, Poznaniu, Siedlcach, Wrocławiu. Poza tym przegladnięto bibliotekę kapitulną we Wrocławiu, bibliotekę Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu oraz bibliotekę Instytutu Tomistycznego. Z bibliotek klasztornych zestawiono czasopisma z następujących: benedyktynów w Tyńcu, braci mniejszych z 4 klasztorów, a mianowicie bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej, franciszkanów w Kłodzku, Opolu i Panewnikach, dalej chrystusowców w Poznaniu, cystersów w Mogile, dominikanów w Krakowie, dominikanek misjonerek w Zielonkach, franciszkanów konwentualnych w Krakowie, jezuitów w Krakowie i w Warszawie (Pisarzy i Bobolanum), kapucynów w Łomży, karmelitów bosych w Krakowie, misjonarzy w Krakowie, oblatów w Obrze, palotynów w Ołtarzewie, paulinów w Częstochowie i w Krakowie, redemptorystów w Tuchowie, salezjanów w Krakowie, salwatorianów w Bagnie, sercanów w Stadnikach, werbistów w Pieniężnie. Nie zamknięto wszakże kwerendy na